

Za prgišče umazancev

Quentin Tarantino je končno posnel *Neslavne barabe* (Inglourious Basterds), rimejk italijanske misijske akcije *Pet zaznamovanih*, alias *Bastardi senza gloria*, alias *Quel maledetto treno blindato*, tipični eurotrash, ki je v Ameriki krožil pod tako različnimi naslovi (*The Inglorious Bastards*, *Counterfeit Commandos*, *Deadly Mission*, *G.I. Bro*, *Hell's Heroes*), da je kar klical po poenotenju. Francozi so ga v svojem času naslovili elegantno in precizno: *Une poignée de salopards*. Po naše: *Prgišče umazancev*. S tem so poudarili derivativnost tega filma. Leonejev vestern *Per un pugno di dollari* so naslovili *Pour une poignée de dollars*, Aldrichevo misijsko akcijo *The Dirty Dozen* pa *Les douze salopards*. Odtod: *Une poignée de salopards*. Ne brez razloga: film *Pet zaznamovanih* je bilo

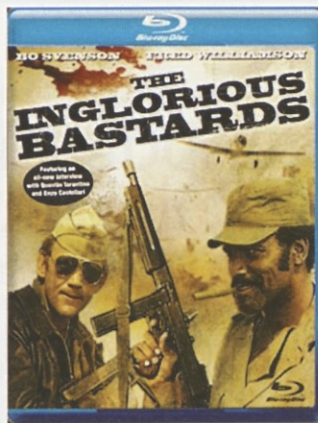

špageti poosebljenje *Ducata umazancev*. Toda vprašanje, zakaj je Tarantino posnel rimejk *Petih zaznamovanih*, ne pa *Ducata umazancev*, je manj plodno od vprašanja, zakaj je Tarantino sploh posnel rimejk *Petih zaznamovanih*, ne pa kake druge špageti misije.

Enzo G. Castellari je namreč *Pet zaznamovanih* posnel leta 1977, v času, ko se je ciklus špageti misij že iztekel in ko je Umberto Lenzi, sicer tipični špagetar, že začutil potrebo, da ta minižanr prelevi v nekaj več, magari v art: vojna filma *Bitka za Maret* (*Il grande attacco*, 1977) in *Od pekla do zmage* (*Contro quattro bandiere*, 1978) je napihnil v protivojni epopeji. V vojna filma, ki naj bi končala misijske vojne akcije. Toda tako kot nam je bilo vseeno za trupla v teh dveh filmih, nam je bilo vseeno za žive. Lenzi je hotel preko sebe in preko žanra. Podobno kot Castellari: s Petimi zaznamovanimi je hotel izčrpati,

ubiti in groteskno raznesti žanr, ki pa je tik pred tem že pikantno mutiral – v nazi-porno, naciseksploatacijo, groteskno karikaturu II. svetovne vojne in vojnih filmov. Bruno Mattei, Luigi Batzella, Sergio Garrone in Fabrizio De Agostini so svoje naciseksploatacije, naslovljene *Lager smrti* (*KZ9 - lager di sterminio*, 1977), *SS dekleta* (*Casa privata per le SS*, 1976), *Padec lagerja* (*Kaput lager - gli ultimi giorni delle SS*, 1976), *Vročična zver* (*La bestia in calore*, 1977) in *Lager SSadis* (*Kastrat Kommandantur* (1976), prešpekali z nacističnimi eksperimenti, orgijami, psihopati, ekstremno dekadenco, lizanjem škornjev, amputacijami, perverzno nekrofilijo, nimfomanijo, plinskimi celicami, elektrokcijami dojk in vagin, izdiranji nohtov, kastracijami in evgeniko. Jasno, tudi naciseksploatacije so bile le derivati – po eni strani art filmov *Nočni portir* (*Il portiere di notte*, 1974, Liliana Cavani) in *Salo ali 120 dni Sodome* (*Salo o le centoventi giornate di Sadoma*, 1975, Pier Paolo Pasolini), po drugi strani pa trasha, ki sta ga še pred tem pakirala švicarski softcore genij Erwin C. Dietrich in ameriški showman David F. Friedman.

Film *Pet zaznamovanih* se začne leta 1944, sredi II. svetovne vojne, ko nemška letala zbombardirajo zavezniški vlak, v katerem ameriške vojake peljejo v vojaški

zapor. Med njimi so tudi Bo Svenson, Peter Hooten, Fred Williamson, Michael Pergolani in Jackie Basehart, ki bombardiranje preživijo, tako da postanejo zaznamovani – okej, ožigosani. Ko se prebijajo čez Evropo, od Švice do Francije, jih na vsakem koraku čaka mina – ali pa šuting. Kar je dobra pretveza za non-stop akcijo. In Ca-

stellari, ki žanr objame z vsemi štirimi, poskrbi, da so šutingi čiste orgije, popolne sarkastične, samoironične akcijske hiperbole, obenem pa ne zamudi nobenega klišeja. Klišeje objame tako intenzivno in tako fanovsko kot žanr. Melodramo zamenjata ironija in absurd. Vmes srečajo tudi francoske partizane, ki jih vodi Michel Constantin in ki jim v imenu svobode obljubijo amnestijo, če izvršijo nevarno, avtodestruktivno, tako rekoč samomorilsko misijo – uničiti morajo nemški vlak, ki prevažata prototipe apokaliptičnih raket. In fantje zajezdijo vlak.

Enzo G. Castellari je kariero začel zelo konsistentno – s špageti vesterni, ki so bili v šestdesetih nova velika stvar ali, bolje rečeno, motor italijanskih impersonacij h'woodske žanrske produkcije. Njegovi vesterni so bili efektni, energični, divji in brutalni, napol akcijski filmi, toda budžetno podhranjeni, kar je skušal kompenzirati z dodano vrednostjo. Recimo: v vesternu *7 pušk za pokol* (*Sette winchester per un massacro*, 1968, Castellari) iščejo skriti zaklad generala Beauregarda, ki je bil v špagetih zelo pogost priimek, južnjaškega polkovnika, ki ga zlato povsem obnori, pa preganja agent FBI. Ha! Dalje, v *Krvavi reki* (*Vado... l'ammazzo e torno*, 1968, Enzo G. Castellari) v mesto prijezdijo kloni Clint Eastwooda, Leeja Van Cleefa in Djanga, ki jih potem pobije George Hilton, alias »Tujec«, ki je bil v špagetih pogosto ime. No, na nekaterih trgih so mu rekli Django. In končno, v *Johnnyju Hamletu* (*Quella sporca storia nel West*, 1968, Castellari), ki je bil kakopak špageti verzija Shakespea-reevega *Hamleta*, se Chip Gorman vrne z državljanske vojne in v grozi ugotovi, da je oče mrtev, mati pa poročena s stricem, kar ga vodi v obračun s svojim prekletim družinskim deblom in zloveščim banditom po imenu Santana. *Johnny Hamlet* je *Hamlet* za začetnike.

Za razliko od tiste falange špageti vester-
nov, ki so bili fascinirani nad Mehiko in me-
hiško revolucijo, so se Castellarijevi vesterni
redno dogajali med ameriško državljansko
vojno, zato ne preseneča, da je to kuliso in
te kostume dobil tudi njegov najboljši ve-
stern, *Ubij vse in se vrni sam* (*Ammazzali tutti
e torna solo*, 1967), v katerem se južnjaški in
severnjaški častniki združijo pri ropu zlata,
ki je, kot vedno, dobra pretveza za prevare,
dvojne igre, šutinge in vendetto. Zlato je v
Leonejevih vesternih delalo čudeže. In Ca-
stellari je šel za vetrom. Razlika je bila v tem,
da so pri Leoneju nekateri kopali in nekateri streljali,
pri Castellariju pa so vsi le streljali, toda kljub temu ga
je doletela čast, da je posnel Keomo, ki velja za »zadnji
veliki špageti vestern«. Ker pa je bil špageti vestern leta
1976 že v povsem očitnem zatonu, je bil revolveraš Keo-
ma videti kot neogotska mešanica mistika, guruja kake
sekte, Jezusa Kristusa in hipija – razen v dejanjih je bil
podoben Djangu. In ker ga je igral Franco Nero, izvirni
Django, so mu na nekaterih trgih rekli kar Django. Tokrat
mora razbiti štab tipa, ki hoče okupirati celo mesto. No,
leta 1976, ko je posnel »zadnji veliki špageti vestern«,

pa je posnel tudi *Čipola kolt* (*Cipolla Colt*), ki velja za
»najslabši špageti vestern«. Razlog več, da so ga na ne-
katerih trgih prevajali kar kot Spaghetti western.

Enzo G. Castellari se je sicer rodil kot Enzo Girolami,
toda da ga ne bi mešali z njegovim očetom, Marinom
Girolamijem, si je pritaknil psevdonim Castellari. Tudi
njegov oče je bil namreč filmski režiser, prav tako speci-
alist za eurotrash: za peplume, špagete, seksi komedije,
giallo in zombije. Šel je za vetrom: koga imitiramo da-
nes? Aha, *Ben-Hura!* Tudi Castellari je skakal od žanra
do žanra, tako da je svoji zbirki vesterinov dodal nekaj
kriminalk, recimo *Hladne oči groze* (*Gli occhi freddi della
paura*, 1971), *Od krivice do resnice* (*Il cittadino si ribella*,
1974) in *Smrt policijskega komisarja* (*La polizia incrimina
la legge assolve*, 1973), ki so bile dobre vivisekcije epi-
demične korupcije, inhibirane demokracije in vigilant-
skega populizma. Berlusconi bi lahko v teh filmih vedno
igral negativca. Ko je zažigalo *Žrelo*, je Castellari snemal
šokerje z morskimi psi. Ko je zažigal *Cestni bojevniki*, je
snemal postapokaliptične šokerje. In ko je zažigal *Ducat
umazancev*, je snemal misijske akcijske filme, ki so bili
vrženi ob kuliso II. svetovne vojne.

Prvega – *Orle nad Londonom* (*Battaglia
d'Inghilterra*) – je posnel že leta 1969. Fre-
derick Stafford igra britanskega častnika
Paula, ki ugotovi, da so Nemci skrivaj pobili
njegove vojake in jim sunili dokumente,
osebne legitimacije in podobno, kar pome-
ni, da načrtujejo infiltracijo – nekaj velikega,
bombastičnega, fatalnega. Recimo: minira-
nje radarjev, nameščenih ob britanski obali.
Britanci so brez radarjev mrzli – Nemci bi
jih zasuli z bombami, razbili, razsuli, hen-
dikepirali in verjetno okupirali. Stafford, ki
ga za vrat grabi letalski as (Van Johnson),
za tiča pa Ida Galli, z misijsko akcijo počisti
nemške agente, s čimer kakopak odloči tudi bitko za
Anglijo. Radarji so bili pogost MacGuffin teh filmov: v
Mestu v peklu (*Un posto all'inferno*, 1968, Giuseppe Vari)
je Monty Greenwood na Filipinih odklapljal japonski
radar, film *Verjetnost nič* (*Probabilità zero*, 1968, Lucidi),
pri nas sicer znan kot *Štirje komandosi za Norveško*, pa je
že v naslovu poudaril možnosti komandosov, ki so sku-
šali pod vodstvom Henryja Silve na Norveškem osvojiti
nemški mega radar.

Orli nad Londonom so bili posneti med prvim valom italijanskih vojnih akcij. In Frederick Stafford je bil zaščitni znak teh prvih misij: v filmu *Od Ardenov do pekla* (Dalle Ardenne all'inferno, 1967, Alberto De Martino) je rešil nizozemske diamante in sunil načrte za rakete V-2. Igral pa je tudi v precej bolj spektakularni in precej bolj epopejski *Bitki za El Alamein* (Battaglia di El Alamein, 1969, Giorgio Ferroni), le da je tokrat igral junaškega, patriotskega italijanskega poročnika, toda z razlogom: v tej historični bitki, ki sta ji vsak s svoje strani dirigirala Rommel in Montgomery, je namreč padla truma italijan-

skih vojakov. Nemci, ki so bitko izgubljali in se umikali, so jih pošiljali pred zavezniške tanke, topove in mitraljeze, hja, kot glinaste golobe. Italijanska pešadija je tako ujeta med arogantno nemško komando, ki jo hoče žrtvovati, in nič manj arogantno britansko komando, ki jo vodi general Montgomery (Michael Rennie). Toda v principu je šlo za pulp fiction, za neke sorte B anticipacijo Peckinpahovega *Železnega križca* (Cross of Iron, 1977) – za paketno kombinacijo špageti zvezdnikov (George Hilton, Gérard Herter, Enrico Maria Salerno, Tom Felleghy, Ettore Manni itd.), žanrskih tipov (nesposobni

nemški oficir, oklevajoči vojak, ki v odločilnem trenutku heroično zbere pogum, junaški vojak, ki je zgled visoke bojne morale ipd.), efektnih bitk, mitraljiranj, garaških kaskaderjev, neskončnih zoomov in peščice v misijskem boju s sovražno maso.

Italijanski vojni akcijski filmi, ki so bili bolj adrenalinski, bolj konzumni in tudi retorično bolj atraktivni kot De Laurentiisovo all-star *Izkranje pri Anziu* (Lo sbarco di Anzio, 1968, Duilio Coletti & Edward Dmytryk) in ki so eksplodirali v drugi polovici šestdesetih, takoj za špageti vesterni in subbondiadam, so običajno stavili prav na misijsko formulo, ki je jamčila udarnost in kompaktnost: skupina komandosov na misiji, ki ni le tvegana, ampak samomorilska. Kar jim na začetku tudi vedno povedo: Gospodje, ne jamčim, da se boste vrnili! Recimo: v filmu *Junij 1944 – izkranje v Normandiji* (Giugno 44 – sbarcheremo in Normandia, 1967, Leon Klimovsky) misijo preživi le en, dalje, ameriški komandos (Gordon Mitchell), ki bi moral v *Uri X* (Ora X – pattuglia suicida, 1969, Gaetano Quartararo) uničiti nemški mega oddajnik, pade, ko rešuje talce, dalje, v *Prstu v rani* (Il dito nella piaga, 1969, Tonino Ricci) ameriška vojaka (Klaus Kinski, George Hilton), sicer kriminalca, ki se po zaslugi nemškega desanta izmakneta eksekuciji, padeta med branjenjem neke vasi, dalje, v filmu *Pet mož za pekel* (5 per inferno, 1968, Gianfranco Parolini), v katerem skušajo ameriški komandosi po izkrcanju pri Anziu blokirati združitev dveh nemških armad, preživita le dva, dalje, v *Prekletem mostu na Elbi* (Quel maledetto ponte sull'Elba, 1968, Klimovsky), v katerem skušajo komandosi zrušiti strateški most na Elbi, preživi le vodja (Tab Hunter), in končno, v *Mostišču* (Testa di sbarco per otto implacabili, 1968, Alfonso Brescia) je preživel le Peter Lee Lawrence, ki je zaveznikom omogočil sabotažo nemškega obrambnega sistema in izkrcanje v Normandiji.

V *Atentatu na tri velike* (Attentato ai tre grandi, 1967, Umberto Lenzi), ki je imel dokaj prepričljiv pirotehnični in testosteronski tempo, se pet nemških komandosov zavihti v Casablanca, kjer naj bi se srečali veliki trije, saj veste, Churchill, Roosevelt in De Gaulle, toda zavezniški komandosi, ki jih vodita Ken Clark in Horst Frank, jih skušajo likvidirati, tako da kmalu ostanejo le še trije, ki pa kljub asistencam seksi vodičke prav tako padejo, še preden bi lahko spremenili tok zgodovine. Misije so bile vedno »zgodovinsko« pomembne: v *Oazi smrti* (Comandos, 1968, Armando Crispino) morajo komandosi, ki jih vodi Lee Van Cleef, dva dni držati saharo oazo,

Samomorilski komandos (Commando suicida, 1968, Camillo Bazzoni), ekspert za eksploziv, ki ga igra Aldo Ray, mora demolirati nemško letališče, *Ta prekleta patrulja* (Quella dannata pattuglia, 1968, Roberto Bianchi Montero) mora v Tuniziji uničiti nemško skladišče goriva, da bi zaveznikom olajšala izkrcanje na Siciliji, v *Vojni za petrolej* (La colomba non deve volare, 1969, Sergio Garrone) morajo zavezniki nemško-italijansko navezo odsekati od letalskega goriva, v *Legiji prekletih* (La legione dei dannati, 1969, Umberto Lenzi) morajo komandosi, ki jih vodi Jack Palance, v Normandiji uničiti orjaški nemški top, ki bi lahko oviral zavezniško izkrcanje, v *Churchillovih leopardih* (I leopardi di Churchill, 1971, Maurizio Pradeaux) pa mora Richard Harrison zrušiti strateški jez. Komandosi, ki jih v filmu *Ubijte Rommela!* (Uccidete Rommel!, 1969, Alfonso Brescia) vodi Anton Diffring, morajo izvesti atentat na maršala Erwina Rommela, kar je bilo seveda tipično špageti pretiravanje: *Peklenski komandosi* (L'urlo dei giganti, 1968, Leon Klimovsky), ki jih je vodil Jack Palance, so mu namreč leto prej omogočili samomor.

Skupine oportunističnih »specialistov« so bile vedno sestavljene eklektično in zelo bizarno. V *Puščavski bitki* (La battaglia del deserto, 1969, Mino Loy) ima George Hilton, ki mora minirati Tobruk, ob sebi arogantnega Kanadčana (Frank Wolff), motorističnega šampiona (Rik Battaglia) in romantičnega Charlieja (Fabrizio Moroni). *Heroji* (Gli eroi, 1972, Duccio Tessari), ki osvajajo saharo Afriko, so bili nemški dirkač, pariški žepar, londonska cipa, neapeljski kreten in newyorški mafijec. V *Petih zaznamovanih* pa misijo izvršijo dezertar (Svenson), morilec (Hooten), kronični strahopetec (Jackie Basehart), napol hipijevski tat (Pergolani) in črnc (Williamson), ki je ubil rasističnega oficirja. In niti za trenutek se ne postavijo nad film. V svoji grotesknosti uživajo do zadnjega diha. Zdi se, kot da je hotel Castellari pobiti vse Nemce, onemogočiti kakršnokoli nadaljevanje in končati žanr. In, da ne bi bilo kakih dvomov, je sam film končal s spektakularno, apokaliptično slow-motion detonacijo tistega prekletega blindiranega vlaka.